

Олена СЕРЕБРЯКОВА

ОБРЯДОВА СИМВОЛІКА РИТУАЛЬНИХ ПРЕДМЕТІВ В МАНТИЧНИХ ПРАКТИКАХ УКРАЇНЦІВ

У статті на основі низки етнографічних матеріалів (в т. ч. власних польових записів) розглянуто українські ворожіння з ритуальними предметами. Проаналізовано їхню символіку, різновиди. З'ясовано, що такі мантичні практики загалом стосувалися шлюбу та були прерогативою дівчат на виданні.

Ключові слова: ворожіння (мантіка, дивінації, мантичні обрядодії), ритуальні предмети, миски, вибір.

© О. СЕРЕБРЯКОВА, 2013

У минулому мантіка займала важливе місце як у суспільному, так і сімейному житті людини. Від первісних часів вибір визначеної долі визначався шляхом кидання жереба — сліпої сили, яка може дати одній людині щасливий талан, а іншій — лихий. Скажімо, синонімом жереба у давньоруській мові є слово кош — виразник долі, частини, яку кожен отримує.

Серед ворожін з неживими предметами найбільш популярним було ворожіння за допомогою жереба — клеромантіка (гр. κληρομαντεία). За етнографічними спостереженнями, багато примітивних племен не приймало без нього жодного важливого рішення [14, с. 169; 34, с. 114]. Ворожильними атрибутами були камені, квасоля, палички, листя, кістки, які клали у чашу з водою, змішували в якійсь посудині або кидали на стіл. Найпростіший спосіб такого ворожіння загальновідомий — з монетою, коли загадували на «орла» чи «решку».

У статті йтиметься про ще один прийом дівочих клеромантичних дій, зокрема з різними ритуальними предметами, які клали під миски (горщики, капелюхи, подушки) або зав'язували у хусточки.

Переважно ворожили на андріївських вечорницях. До прикладу, гуцулки під три тарілки, перевернуті догори дном, розкладали перстень (обручку), хустку, гілочку мирти. Відтак кликали із сусідньої кімнати когось із відданиць, яка піднімала одну з них і дізнавалася про свою долю. Так, обручка символізувала весілля, хустка — зведення, мирта — заручини (с. Москалівка Косівського р-ну) [6, арк. 8]. У Шепоті Долішньому (Вижницького р-ну), окрім каблучки підкладали ляльку і вінок. Традиційно, перстень віщував шлюб, лялька — зведення, вінок — весілля [1, арк. 101]. Такими ж атрибутами послуговувались жителі Коросненщини і Ясельщини (Північна Лемківщина), які замість вінка ставили батіг. Якщо лемківчанка вибере його, то вийде заміж за фірмана, ляльку — матиме дошлюбну дитину, перстень — скоро вдало пошлюбиться [35, с. 5].

У с. Тополя Гуменського округу (Південна Лемківщина) одна з дівчат під одну тарілку на столі кладала шматок хліба, під другу — вуглик, а під третю — ляльку з ганчірок. Поступово всі присутні дівчата по черзі заходили з сіней і піднімали якусь із них. У разі, коли попався вуглик — на відданицю чекає щаслива доля; хліб — вона буде заможною; лялька — стане покриткою [9, с. 165].

Бойківчанки зі с. Цінева (Рожнятівщина) в ніч на Андрія ворожили з обручкою, квіткою і хустин-

кою. За повір'ями, квітка означала дівування, обручка — заручини, хустка — швидке весілля [10, с. 40]. Подібні мантичні обрядодії з барвінком (одруження), соленим пляцком («псові буде недобре») і лялькою (позашлюбна дитина) здійснювали у с. Крушельниця (Сколівщина). Аналогічне семантичне навантаження барвінок і лялька мали у сусідньому населеному пункті (с. Ямельниця), де, окрім них, додатково використовували гребінь (дівування) і перстень (шлюб) [5, арк. 15, 30].

Жителька с. Шандровець (Турківщина) пригадала таке: «А раніше на Андрія так накривали той стіл рядном, ложили туй на середину, прикрили і підходили всі, то перевернено (показує. — О. С.), що ся котра вхопит: вінець, то буде ся скоро заміж уходити, гребінь — буде ся чесати під вінець, а люстерко — буде ся дивити ци красіва. І так по їдну пушдали, аби вона того не виділа, хто бере і та тото собі вхопила, а тота тото. Зайшли ци я там молодша була, ци хто-небудь з дівчат. Дівчата пішли наробили і тото всьо положили, а пак прийшли ладкают і тото співають. Тепер такої не співають пісні, як раніше співали» [3, арк. 29].

Подібно на Снятинщині (Покуття) одна з дівчат ховала обличчя в подушку, а тим часом її товаришки накривали окремою мискою кожний предмет на столі. На поданий знак дівчина піднімала голову, підходила до столу і хапала будь-яку миску. Якщо під нею знаходила чіпець, вірила, що вийде заміж; коралі — ще мусить дівувати; гроші — буде багатою [46, с. 402].

За повідомленням К. Вуйціцького, розкладанням предметів під горщики займалась одна з гуцулок, що не ворожила. Відтак вона по одній впускала до хати дівчат, щоб вони зробили свій вибір. За віруваннями, чіпець був прикметою заміжжя в запусі; вінок — дівування впродовж року; пацьорки — старого дівоцтва, проведеного в молитвах, сидячи за пічкою [44, с. 288—289].

Ще одне своєрідне андріївське ворожіння на цих теренах записав В. Шухевич. За звичаєм, який побутував на початку ХХ ст., мати у хаті на лаві ставила три нові горщики, в кожен з яких клала перемітку, цибулю й червону нитку. Тим часом відданиця чекала на неї (чи якусь іншу жінку) у коморі. Відтак вона приходила, зав'язувала їй очі і вела до лави, де дівчина «сягає рукою на вперед себе: як діткне ся горшка

з переміткою, то вийде у м'ясниці за між, як же горшка з цибулею, буде зведеницею, а як того з волічкою, то буде ще цілий рік дівувати» [38, с. 275]. Слід зауважити, що завдяки новим речам, які мають сакральний статус (оскільки вони «чисті», «непочаті»), намагались встановити контакт з потойбіччям.

Дивінації могли проводитись як з меншою, так і з більшою кількістю предметів, іноді використовували дві, чотири, п'ять мисок. До прикладу, на Покутті полкликана дівчина обирала з-поміж чіпцем і пацьорками, які відповідно означали весілля у ці м'ясниці або дівування впродовж року (сс. Чортовець під Обертиним, Городниця під Городенкою) [43, с. 79, 81].

Як зазначає Й. Фальковський, на західному порубіжжі Гуцульщини в запусі для виконання мантичних обрядодій сходилися у господаря, який мав доньок на виданні. Цікаво, що ритуальні предмети — хустку і рантух накривали двома капелюхами, а тоді вже запрошували дівчину. Відкритий рантух був прикметою швидкого пошлаблення, хустка — дівування [40, с. 124]. А у с. Виженка (Буковинська Гуцульщина) ляльку, гребінь і обручку ховали під трьома подушками [26, с. 189].

У горянок спостерігаються й певні відмінності в атрибутиці, призначеній для дивінацій. Наприклад, жителі деяких лемківських і бойківських сіл послуговувались перснем (обручкою), вінцем, чіпцем, пацьорками, гребенем, лялькою, клубком ниток, хлібом (сс. Команьча, Сопіт). На переконання лемківчанок зі с. Крайня Ольга (Гуменського округу), якщо котрійсь попалася тарілка, під якою був клубок ниток, вона вважала, що вийде заміж на інше село, каблучка — справлятиме весілля, лялька — стане покриткою, а гребінь — ще рік дівуватиме [1, арк. 80; 15, с. 5; 37, с. 142].

Етнографічні записи з теренів Холмщини і Підляшшя свідчать про колективні андріївські ворожіння, в яких учасниці ставили на стіл п'ять глиняних мисочок. Традиційно під кожну з них ховали різні речі і наосліп обирали щось. Та, яка взяла очіпок, могла невдовзі сподіватися на прихід старостів, гілля рути або перстень вказували на дівування, молитовник — на життя в монастирі, носова хусточка — на зраду милого або народження позашлюбної дитини, гроші означали багатство [19, с. 320].

У пограничних бойківсько-лемківських селах подібні ворожіння практикували з частинами одягу,

рослинами, хлібом. Відрізняється й тлумачення їхньої символіки (Прелюкі Команьча):

Вінець — шлюб.

Намисто (і вода) — сльози.

Барвінок — заміжжя, парубок.

Чіпець — позашлюбна дитина.

Перстень — шлюб.

Хвоя — стара діва, вдівець.

Калачик — багатство, добробут.

Хрестик — смерть.

Часник — щастя [39, с. 86].

За традицією, яка побутувала у с. Жукотині (Турківщина), старші жінки розкладали ритуальні предмети під глиняні миски в той час, коли дівчат не було в хаті. Після їхнього повернення з поля впускали по одній в хату і казали підняти одну з мисок. Так, кичка і чіпець символізували заміжжя, чіпець — народження позашлюбної дитини, пацьорки — дівування, лялька свідчила про наявну вагітність, вінець вказував на те, що дівчина піде за дружку [18, с. 123—124].

За рідкісними даними, які вдалося занотувати під час нещодавніх польових спостережень Л. Горошко у смт. Верховина, тут після покладання предметів молилися Богу, а тоді вже робили свій вибір. Крім того, під одну з мисок ставили щойно заметене сміття, яке поливали свяченою водою. Якщо гуцулка відкриє саме його, це вважали дуже поганою для неї прикметою [1, арк. 55].

Зрідка одну з трьох мисок гуцулки залишали порожньою. Її вибір віщував дівування довіку, перстень — заміжжя протягом року, троянда — дворічне дівування (с. Берегомет) [26, с. 189]¹.

Мантичні обрядодії з ритуальними предметами побутували і в інших місцевостях України. Скажімо, на Поділлі дівчатам, що ворожили, зав'язували очі. Під три тарілки клали перстень (щасливе одруження), ключ (буде доброю і багатою господинею), сірники (вогонь спалить добрі стосунки з нареченим) або квітку (ще дівуватиме), вервицю (піде в монастир) і перстень (вийде заміж) [28, с. 344; 25, с. 189].

Із етнографічних нотаток П. Чубинського довідуємося про подібні дивінації з пернем або чіпцем

(вийде заміж) і лялькою (народить дитину) в мешканців Рівненщини (с. Козароги Дубненського повіту) [36, с. 260].

На Вінниччині (с. Липівка Тульчинського повіту) дівчата ворожили з каптуром, вінком і цілушкою хліба. Тут зафіксовано нетрадиційне пояснення символіки вінка: відданиця ще дівуватиме, натомість каптур означав заміжжя, а хліб — багатство. А в сс. Ульянівка і Томашполе три покликани з іншої кімнати дівчини по черзі обирали квітку (одружиться), хустку (дівуватиме) чи свічку (помре) [23, с. 78].

На Опіллі з-під миски можна було витягнути барвінковий віночок, який пророкував відданиці швидке весілля, перстень — прихід старостів, нитки — чоловіка-ткача; ляльку — дівчина невдовзі стане покриткою, «тлумачок» (клуночок) — піде за прошенням хлібом «на вандер». На Надсянні навмання діставали ключі (буде господинею в хаті), шматку, хустину, ляльку (стане покриткою), хліб (буде багатою чи доброю господинею), барвінок (вийде заміж), перстень (одружиться до року), гроші (на дівчину чекає заможне життя) [2, арк. 11, 18, 32, 39, 42, 45, 54, 57, 62, 77, 88, 93, 107, 116; 13, с. 437].

Подібно під Каневом робили вибір між хусткою (весілля цьогоріч), стрічкою (надія, що збудеться нескоро) і землею (смерть). Це ворожіння мало продовження, зокрема відданиці, примруживши очі, по черзі підходили до чобіт. У разі обрання взуття, в якому був кавалок цегли або глини з печі, сподівалися на якусь погану подію, а якщо хліб і сіль — на заміжжя [23, с. 78].

На побутування на теренах Наддніпрянщини схожих дивінацій указують й сучасні польові пошуки. Цікаво, що в кожному селі, де відбувались ворожіння, їх здійснювали з різними атрибутами. Традиційно дівчатам зав'язували очі і перемішували мисочки. Так, у золотоніських селах Коробівка, Кропивна, Шабельники ворожили з віночком, хрестиком, пернем, намистом, очіпком, стрічкою, вуглиною, а в черкаському с. Яснозір'я — з торбиною, книжкою, ручкою, хлібом. Тлумачили ритуальні речі, заховані під мисками так: вінок символізував заміжжя, хрестик — смерть, очіпок — весілля, стрічка — швидке одруження, вуглина — народження позашлюбної дитини, ручка і книжка — письменного чоловіка, хліб — хлібороба, торбина — старого [4, арк. 154, 275—276, 285, 335].

¹ Подібну семантику порожньої миски занотовано в росіян і румунів Буковини. Скажімо, у сс. Куликівці та Петрашівці Герцаївського р-ну вона означала, що дівчина залишиться незаміжною, а в с. Чудей на Сторожинеччині — лінивого чоловіка [26, с. 189; 30, с. 363].

За відомостями зі с. Мошни (Черкаського р-ну), дівчата у темній кімнаті розкладали батіг (чоловік їздитиме на конях, працюватиме в колгоспі), склянка (чоловік п'яниця), покришку з горщика (покритка), стрічку (дівування), дзеркало (хвалькуватого судженого). Ймовірно, для отримання точнішого результату щось із цього вибирали із зав'язаними очима [4, арк. 62].

У с. Скориківка (Золотоніського р-ну) занотовано поодинокий приклад колективних ворожінь, коли дівчата складали перстень, квітку та сіль у четверо загорнуті хусточки, а ворожили парубки. Відтак їм зав'язували очі і підводили до столу. Цікаво, що кожна дівчина клала свій перстень. «Бувало таке, що той хлопець підніме, з яким ти гуляєш, а бувало, що другий. Ой, значить ти за цього вже не вийдеш». За віруваннями, «як перстень відкриєш которій дівчини, то вже одружишся з нею; квітку — це ще будеш гулять, а сіль, то вже йому не повезе цілий год» [4, арк. 267]².

Із розповідей жительки с. Прутильці (Корсунь-Шевченківського р-ну) довідуємося про місцевий спосіб шлюбного ворожіння на свято Андрія із трьома перстнями — мідним, золотим і срібним, які витягали із пшениці. На жаль, інформаторка пригадала символіку тільки золотого (багатий чоловік) [4, арк. 127].

Дівочі ворожіння з різними ритуальними предметами під час зимових свят побутували не тільки в Україні, а й у багатьох слов'янських та інших народів Європи (росіян, білорусів, поляків, словенців, болгар, сербів, румун та ін.). Їх розклала одна з дівчат, яка ворожила, або ж господиня хати, заміжня жінка чи батьки відданиці тощо, традиційно, ховаючи під тарілки (шапки, покришку для накривання хліба чи хустку), рідше — під кожную миску зі святковою стравою, поміж сіно. Асортимент віщих атрибутів і їхня символіка подібні до українських. Скажімо, гілка рути

означала весілля, перстень (чіпець) — заміжжя в наступному році з парубком, віник — старого чоловіка, щітка — сердитого або вдівця, хліб (чайне горнятко) — багатого, шило — шевця, голка — кравця, гребінь — нареченого-франта, чарка — п'яницю, ключі — багате сімейне життя, пісок, дерево — смерть. Перстень мав і додаткову семантику, наприклад віщував гарного судженого або чоловіка-франта. Як бачимо, дівчата мали змогу довідатись про час свого весілля, матеріальний і соціальний стан нареченого, риси його характеру, фах, а також про життя і смерть [12, с. 215; 16, с. 19, 21; 29, с. 183; 30, с. 363; 31, с. 52; 41, с. 315; 42, с. 154].

Попри це спостерігаються й певні відмінності. До прикладу, у словенців і білорусів — це кількаразове витягування предмета, у румун — пророкування прийдецького не лише з огляду на символіку, але й фантазію «провидиці» (літньої жінки або досвідченішої дівчини «урзіторе» — та, що пряде нитку долі), у болгар, сербів і росіян колективний звичай «ладуване» («напяване на пръстени», «припяване на китки» — букетики квітів), «ховати золото» («кидати перстень», «трусити персні»). Він полягав у тому, що у всіх присутніх збирали персні та інші дрібні металеві речі, шматок хліба, вуглину, кидали у відро з «німою» водою, яка, за віруваннями, мала магічну силу, оскільки її набирали і несли мовчки, і накривали все це білою хустиною, чистим рушником або серветкою. Відтак проспівавши одну обрядову (підблюдну) пісню, навмання витягали річ, а її власник довідувався про свою долю. Слова пісні стосувались також і майбутнього чоловіка володарки речі [7, с. 194; 20, с. 258; 21, с. 275, 289; 22, с. 47—48; 32, с. 293—294; 41, с. 313]³.

Традиція подібного обрядового витягування предметів із води побутувала в минулому й у Німеччині [45, с. 385]. Про своєрідні мантичні обрядодії, які виконували росіяни у передноворічну ніч, довідуємося із записів Д. Зеленина. Так, наливши в тарілку воду, клали в неї вуглину, а по її краях розкладали хліб, перстень і пісок. Відтак збовтували воду і чекали, допоки вуглина зупиниться навпроти чогось, таким чином пророкуючи прийдецьке. Пісок означав смерть, хліб — відсутність змін у житті. Поді-

² Іншими символічними атрибутами під час подібних мантичних практик, які виконували тричі напередодні Водохреща, послуговувались румунські парубки. Відповідно тлумачили й результати: гребінь означав, що жінка буде сміхотливою; гроші — багатую; передь — швидкою; щітка — старою; дзеркало — гордою; пучок базиліку — гарною, проте бідною; вуглина — смаглявою, як циганка; хліб — хорошою; м'ясо — м'якою; персні — віруючою; пучечок волосся — люблячою; сіль — довго житиме; насіння конопель або пшениці — багатодітною. Прикметно, що вони ворожили таємно [32, с. 293—294, 295—296].

³ Подекуди росіяни обходились без ужиткування води, а лише накривали пророчі атрибути, які знаходились в тарелі або шапці [11, с. 95; 16, с. 14; 17, с. 405; 27, с. 182].

бні ворожіння поширені у Середній Азії та багатьох тюркських народів і частково пов'язані з шаманством. Д. Зеленін припускає, що цей вид дивінацій у росіян поширився під впливом традицій народів Сходу [17, с. 405]. Поділяємо думку М. Сумцова, який вважає, що вода — стихія, якою користуються для розгадування майбутнього, у цих ворожіннях часто відходить на другий план у порівнянні з тими предметами, які кладуться у неї [33, с. 80].

Значне поширення у народів різних мовно-культурних груп календарних клеромантичних ворожінь, їхня однакова функційна спрямованість, способи виконання і семантична основа можуть указувати на архаїчне походження таких явищ. Давнина їхнього побутування на європейських теренах засвідчена середньовічними джерелами. Мантичні практики кидання у посуд з водою різних предметів були відомі ще африканським і американським народам, а також давнім римлянам. До того ж, у Греції і Росії ще в XIX ст. нашіптували на воду певні замовляння та виконували спеціальні обряди, які мали б надати їй пророчої сили. Цікавими є відомості про давньогрецькі і німецькі ворожіння за дзюрчанням струмків, шумом річок і водоспадів [14, с. 168].

Отже, за своїм спрямуванням аналізовані мантичні практики загалом стосуються шлюбу (в т. ч. фаху, якостей, віку майбутнього чоловіка). Прикметно, що розкладанням ритуальних атрибутів займались лише представниці слабкої статі (різного віку), що є цілком природним, адже матримоніальна мантика і любовна магія були жіночою прерогативою. Зазвичай, в українців побутували колективні ворожіння з жеребом, проте зафіксовано поодинокий факт парубочого ворожіння.

Задля успішного контакту з «іншим» світом і для отримання точнішого результату дивінацій вибір здійснювали наосліп (із зав'язаними очима, навмання) і мовчки, а також послуговувались новими речами. Обрядова сліпота і німота виявляє приналежність людини, що ворожить, до потойбіччя, набування нею «чужих» рис, втрату своєї «соціальності», культурних маркерів.

Тлумачення символіки ритуальних речей, які ховали під миски (горщики, капелюхи, подушки, хусточки), були однотипні і базувалися на основі подібності. Проте нерідко спостерігається й протилежна семантика одного і того ж предмета. Асортимент віщих

атрибутів і їхня символіка у слов'янських та інших народів Європи подібні до українських. Для унаочнення згрупуємо ці атрибути та їхню символіку:

Перстень (обручка)	Весілля, заручини, дівування
хустка	зведення, швидке весілля, дівування
гребінь	весілля, дівування
буси	дівування
пацьорки	старе дівоцтво, дівування протягом року
чіпець	весілля, прихід сватів, покритка
рантух	весілля
носова хустка	зрада або народження дитини
дзеркало	чоловік-хвалько
лялька	зведення (покритка), дошлюбна дитина
стрічка	дівування, швидке заміжжя
шматка	покритка
вервиця	життя в монастирі
молитовник	життя в монастирі
каптур	заміжжя
свічка	смерть
земля	смерть
хрестик	смерть
торба	старий чоловік
ручка і книжка	писемний чоловік
чарка	п'яниця
батіг	чоловік-фрман
гроші	багатство
вінок	одруження, річне дівування, дружка
рута	дівування
мірта	заручини
барвінок	шлюб
квітка	дівування, весілля
троянда	дворічне дівування

хліб	заможність, чоловік-хлібороб
цибуля	покритка
вуглик	щаслива доля, позашлюбна дитина
перемітка	весілля
нитки	дівування, чоловік-ткач, дорога
клубок ниток	вийде заміж на інше село
ключ	багатство
покришка	покритка
сміття	смерть
порожня миска	дівування довіку

Цілком слухними є зауваги А. Байбуріна, який у ворожіннях з жеребом (або в «підблюдних» ворожіннях) вбачає обігравання теми долі. Їхню структуру він вважає практично ідентичною ритуальному перерозподілу долі, приміром, у весільному коровайному обряді. Так, на першому етапі збираються початкові елементи для створення якогось об'єкта, що символізує сукупну долю учасників обряду (скажімо, продукти для приготування короваю у весільному обряді, дрібні предмети чи прикраси у ворожіннях). На другому етапі все це складають у діжу чи горщик та старанно перемішують [8, с. 126—127]. За повір'ями, доля (якась частина певної кількості блага, щастя) надається людині при народженні із загального, притаманного усьому соціуму, об'єму щастя. Подібне розуміння долі, коли її можна порівняти з хлібом, розділеним на частини, характерне для східнослов'янської традиції [24, с. 114]. Хліб, як і весільний коровай, — символ колективної долі. Кожного учасника обряду наділяють своєю конкретною долею (певна частка із загальної долі): на весіллі це шматочки короваю, який роздають усім присутнім (для молодих призначені окремі його частини), а в мантичних практиках — вміст горщика (води) з відповідним тлумаченням (і супроводом пісні).

1. Архів ІН НАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 533.
2. Архів ІН НАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 565.
3. Архів ІН НАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 590.
4. Архів ІН НАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 608.
5. Архів ІН НАНУ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 609.
6. Архів ЛВ ІМФЕ. — Ф. 1. — Оп. 2. — Од. зб. 281.

7. Афанасьев А.Н. Поэтические воззрения славян на природу. Опыт сравнительного изучения славянских преданий и верований, в связи с мифическими сказаниями других родственных народов : в 3-х т. — Б. м. : Б. и., Б. г. — Т. 2.
8. Байбурин А.К. Ритуал в традиционной культуре: Структурно-семантический анализ восточнославянских обрядов / А.К. Байбурин. — СПб. : Наука, 1993.
9. Вархол Й. Дівочі ворожіння в часі зимового сонцестояння / Й. Вархол // Науковий збірник музею української культури у Свиднику. — Пряшів, 1988. — Т. 15. — Кн. 1.
10. Василечко Л. Шуткова неділя. Народні звичаї, обряди та повір'я / Л. Василечко. — Брошнів : Таля, 1994.
11. Виноградова Л.Н. Подблюдные песни / Л.Н. Виноградова // Славянские древности: Этнолингвистический словарь : в 5-ти т. — Т. 4: П (Переправа через воду) — С (Сито). — М. : Международные отношения, 2009.
12. Ганцкая О.А. Западные славяне / О.А. Ганцкая, Н.Н. Грацианская, С.А. Токарев // Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы (конец XIX — начало XX в.): Зимние праздники. — М. : Наука, 1973.
13. Герасимович В. Народні звичаї, обряди та пісні в селі Крехові, жовківського повіту / В. Герасимович // Правда. — Львів : З друкарні НТШ, 1893. — Т. XVIII. — Вип. LIV. — Серпень.
14. Григоренко А.Ю. Сатана там правит бал: Критические очерки магии / А.Ю. Григоренко. — К. : Україна, 1991.
15. Добрянська І. Село Команьча — життя, звичаї, повір'я / І. Добрянська // Наше слово. — Варшава, 1965. — № 28.
16. Забылин М. Русский народ. Его обычаи, обряды, предания, суеверия и поэзия / М. Забылин. — М., 1992.
17. Зеленин Д. Восточнославянская этнография / Д. Зеленин. — М. : Наука, 1991.
18. Зинич М. Звичай та вірування на Андрія в с. Жукотині пов. Турка / М. Зинич // Літопис Бойківщини. — Самбір, 1937. — Ч. 9. — Р. 7.
19. Карабович К. Народні вірування / К. Карабович // Холмщина і Підляшшя. Історико-етнографічне дослідження. — К. : Родовід, 1997.
20. Кашуба М.С. Народы Югославии / М.С. Кашуба // Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы (конец XIX — начало XX в.): Зимние праздники. — М. : Наука, 1973.
21. Колева Т.А. Болгары / Т.А. Колева // Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы (конец XIX — начало XX в.): Зимние праздники. — М. : Наука, 1973.
22. Колева Т.А. Зимний цикл обычаев южных славян (К вопросу о структурно-типологическом анализе обрядности) / Т.А. Колева // Советская этнография. — № 3. — Май-июнь. — М., 1971.
23. Копержинський К. Календар народньої обрядовості новорічного циклу / К. Копержинський // Первісне

- громадянство та його пережитки на Україні. — 1929. — Вип. 3.
24. Левкиевская Е.Е. Доля / Е.Е. Левкиевская // Славянские древности: Этнолингвистический словарь : в 5-ти т. — Т. 2: Д — К (Крошки). — М. : Международные отношения, 1999.
 25. Медведик П. Село Жабиня на Зборівщині. Весілля, народні звичаї та обряди / П. Медведик. — Тернопіль : Лілея, 1996.
 26. Мойсей А. Магія і мантика у народному календарі східнороманського населення Буковини / А. Мойсей. — Чернівці : Друк Арт, 2008.
 27. Никитина А.В. Русская традиционная культура / А.В. Никитина. — СПб., 2002. — (Учеб. пособие для иностранцев).
 28. Осика М. З нашого фольклору / М. Осика // Бучач і Бучаччина: Исторично-мемуарний збірник. — Нью-Йорк ; Лондон ; Париж ; Сидней ; Торонто, 1972. — Т. XXVII.
 29. Пинчуки. Этнографический сборник. Песни, загадки, пословицы, обряды, приметы, предрасудки, поверья, суеверья и местный словарь / собрал в Пинском уезде Минской губернии Д.Г. Булгаковский. — СПб., 1890.
 30. Попов Н. Народные предания жителей Вологодской губернии, Канриковского уезда / Н. Попов // Живая старина. — СПб., 1903. — Вып. 3. — Год 13.
 31. Простонародные приметы и поверья, суеверные обряды и обычаи, легендарные сказания о лицах и местах / собрал в Витебской Белоруссии Н.Я. Никифоровский. — Витебск : Губернская Типо-Литография, 1897.
 32. Салманович М.Я. Румыны / М.Я. Салманович // Календарные обычаи и обряды в странах зарубежной Европы (конец XIX — начало XX в.): Зимние праздники. — М. : Наука, 1973.
 33. Сумцов Н. Культурные переживания / Н. Сумцов // Киевская старина. — Год 9. — Т. XXVIII. — Январь. — 1890.
 34. Фрэзер Дж.Дж. Золотая ветвь: Исследование магии и религии / Дж. Фрэзер. — М. : Издательство АСТ ; Ермак, 2003.
 35. Хомик В. Звичаї та обряди лемків / В. Хомик // Наше слово. — Варшава, 1963. — № 23.
 36. Чубинский П.П. Труды Этнографическо-Статистической Экспедиции в Западно-Русский край / П.П. Чубинский. — С.-П., 1872. — Т. 3.
 37. Шмайда М. А іші вам вінчую. Календарна обрядовість русинів-українців Чехо-Словацьчини / М. Шмайда. — Т. 1. — Братіслава ; Пряшів : Словацьке педагогічне видавництво, Відділ української літератури, 1992.
 38. Шухевич В.О. Гуцульщина. Четверта частина. Друге видання / В.О. Шухевич. — Верховина : Гуцульщина, 1999.
 39. Falkowski J. Na pograniczu Łemkowsko-bojkowskim / J. Falkowski, B. Pasznyi. — Łwów, 1935.
 40. Falkowski J. Zachodne pogranicze Huculszczyzny / J. Falkowski. — Łwów, 1937.
 41. Federowski M. Lud białoruski na Rusi Litewskiej. Materiały do etnografii słowiańskiej zgromadzone w latach 1877—1891 / M. Federowski. — Т. 1. — Kraków, 1897.
 42. Gołębowski Ł. Lud polski, jego zwyczaj, zabobony / Ł. Gołębowski. — Warszawa, 1830.
 43. Kolberg O. Pokucie. Obraz etnograficzny / O. Kolberg. — Т. I. — Kraków, 1882.
 44. Kolberg O. Ruś Karpacka. Cz. 1. Dzieła wszystkie. — Т. 54 / O. Kolberg. — Wrocław ; Poznań, 1961.
 45. Moszyński K. Wróźbiarstwo // Kultura ludowa słowian. — Т. II. Kultura duchowa. — Cz. 1. — Wydanie 2. — Warszawa, 1967.
 46. Mroczko K. Śniatyńszczyzna. (Przyczynek do etnografii krajowej) / K. Mroczko // Przewodnik naukowy i literacki. — R. XXV. — Т. XXV. — Zesz. V. — Maj. — Łwów, 1897.

Olena Serebryakova

RITUAL SYMBOLISM AND RITUAL OBJECTS IN UKRAINIAN MANTIC PRACTICES

In the article written on the ground of ethnographic materials (incl. author's own field records) have been considered some Ukrainian fortune-telling practices performed with the use of ritual objects. Symbolical meanings and variety of such objects have been analyzed. A point has been proved that those mantic acts aimed wedding matters and belonged to prerogatives of girls during their pre-bridal status.

Keywords: fortune-telling (mantic, divination), ritual objects, bowls, choice

Olena Serebryakova

ОБРЯДОВАЯ СИМВОЛИКА РИТУАЛЬНЫХ ПРЕДМЕТОВ В УКРАИНСКИХ МАНТИЧЕСКИХ ПРАКТИКАХ

В статье на основе этнографических материалов (в т. ч. собственных полевых записей) рассмотрены украинские гадания с помощью ритуальных предметов. Проанализирована их символика и разновидности. Выяснено, что такие мантические практики в основном касались брака и были прерогативой девушек на выданье.

Ключевые слова: гадания (мантика, дивинации, мантические обряды), ритуальные предметы, миски, выбор.